

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1880. Första Kammaren. N:o 43.

Tisdagen den 11 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 middagen.

Justerades två protokollsutdrag för den 10 och protokollet för den 3 Maj.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 29, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Första hufvudtitel;

N:o 30, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Andra hufvudtitel;

N:o 31, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Tredje hufvudtitel;

N:o 33, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Femte hufvudtitel;

N:o 35, angående regleringen af utgifterna under riksstatens Sjunde hufvudtitel;

N:o 38, i anledning af Riksdagens år 1879 församlade Revisorerens berättelse angående verkställd granskning af statsverkets samt andra af allmänna medel bestående fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1877;

N:o 41, i anledning af väckt fråga om indragning af inspektorsbefattningen vid de så kallade Visingsö skolegods m. m.;

N:o 42, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition i fråga om eftergift af kronans rätt till vissa danaarf; och

N:o 43, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förlängning af arrenderätten till indragna militiebostället Smuttan i Stockholms län.

Föredrogs och biföllos Bevillnings-Utskottets den 10 Maj bordlagda memorial och betänkande:

N:o 20, i anledning af Riksdagens beslut om införande af en inregistreringsafgift å hvetemjöl, gryn alla slag samt bönor;

N:o 21, angående beräkningen af tull-, post-, stämpelpappers-, bränvinsbrännings- och hvitbetssockertillverkningsmedlen.

Föredrogs och biföllos Lag-Utskottets den 10 Maj bordlagda utlåtanden:

N:o 52, i anledning af väckt förslag till ändring i 17 § af förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 Mars 1862; och

N:o 53, i anledning af väckta förslag om tillägg till 63 § af förordningen om kommunalstyrelse på landet och 62 § af förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 Mars 1862.

Föredrogs å nyo och biföllos Bevillnings-Utskottets den 9 och 10 Maj bordlagda betänkande N:o 19, i anledning af väckt motion om ändring af gällande bestämmelser angående pröfningskomité's dispositionsrätt öfver den s. k. bevillningsprocenten.

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets den 9 och 10 Maj bordlagda utlåtande N:o 46, i anledning af förslag till lagförklaring beträffande den ansvarighet för enskilda sedelutgifvande bankers förbindelser, som må åligga de solidariska bolagsmännen.

Herr Lindgren: Från Lag-Utskottets i detta betänkande uttalade åsichter har jag varit af skiljaktig tanke och ber att få uttala min mening i den vägen. Det är för alla väl bekant, att förklaringslag kunna mellan riksdagarne meddelas af Kongl. Maj:t genom Högsta domstolen, och att en sålunda lemnad förklaring gäller såsom lag till nästa riksdag, som har att pröfva och afgöra saken. Under riksdag kan ock lagförklaring meddelas, i hvilket fall den sker på samma sätt och i samma ordning, som för stiftande af lag stadgats. Nu har här från en ledamot i Andra Kamraren inkommit en anhållan att Riksdagen ville för sin del utfärda en förklaring af lagens rätta mening i fråga om solidarisk ansvarighet för delegarne i sedelutgifvande enskilda banker. Jag har för min del trott att Utskottet bort afgifva ett bestämdt svar på denna fråga. I stället har Utskottet undanskjutit detta och sagt, att Kongl. Maj:t har ått en komité uppdragit att taga i öfvervägande frågan om hvilka särskilda föreskrifter må finnas lämpliga för utredning af tillgångar, som blifvit till borgenärers förnöjande afträdde, ej mindre af järnvägsregare, än af enskilda banker och andra dermed jemförliga bolag

och affärsfirmor, samt att i detta ämne afgifva de förslag, hvartill komitén funne anledning. Som man finner, har komitén icke fått någon bestämd föreskrift om att afgifva utlåtande särskildt i denna del. Utskottet har antagit, att denna komité icke kunde underlåta att ingå i något slags utredning af frågan om de solidariske bolagsmännens ansvarighet. Det är man emellertid icke förvissad om. I alla fall kommer man ej någon vart i denna väg för än komitén afgifvit sitt utlåtande och Kongl. Maj:t, om han accepterar det, framlagt det för Riksdagen samt Riksdagen afgifvit sitt yttrande. Då först skulle denne motionär kunna förvänta att få något svar på sin fråga. Mig har det syntts klart och tydligt, att svar både kunnat och bort lemnas nu genast. Vi hafva i 15 kap. Handelsbalken beträffande handelsbolag stadgadt, att bolagsmännen svara en för alla och alla för en, och Kongl. kungörelsen 1874 angående sedelutgifvande banker föreskrifver ock att bolagsmän der svara en för alla och alla för en. Jag tror icke, att någon domstol skulle med dessa lagbud för ögonen tilltro sig att vägra åläggande af betalningsskyldighet för en delegare i en sådan bank, sedan det visat sig, att betalning för bankens förbindelser ej kunnat, som man säger, vid bankluckan erhållas. Jag vill derfor hemställa, att, med underkännande af detta Utskottets yttrande, Kammaren måtte för gild och god antaga min vid betänkandet fogade reservation. Den innehåller nemligen att, »då gällande lag i fråga om solidarisk ansvarighet för delegare i sedelutgifvande enskild bank, efter mitt omdöme, är tydlig och klar, synes mig den begärda förklaringen desto mindre erforderlig, som angående sådan ansvarighet hittills ej försports någon olikhet i lagtillämpningen». Derigenom finge motionären ett bestämdt svar, att någon tvetydighet i det fallet ej vore för handen, och att, om än icke något bestämdt vidare besked lemnades, det vore därför, att man icke försport att någon olikhet i lagtillämpningen förefinnes. För motionären torde det eljest blifva bra långt att vänta på svar, om han skall följa Utskottets anvisning, för den händelse att det blifver Riksdagens beslut.

Herr Lagerstråle: Den siste ärade talaren, som yrkade bifall till sin reservation, trodde, att motionären och de med honom liktänkande skulle blifva tillfredsställda med ett så beskaffadt svar. Ja, om så vore, kunde ett godkännande af reservationen åtminstone hafva ett godt med sig; men jag föreställer mig att, om de icke få veta något annat, än att gällande lag är tydlig och klar, stå de på samma ståndpunkt som förut. Ingen vill väl bestrida, att de solidariska bolagsmännen äro ansvarige, en för alla och alla för en; men striden gäller vid hvilken tidpunkt denna ansvarighet kan utkrävas, om det kan ske i hvad stund som helst, då jag har en privatbankssedel i min hand, så att, om jag har närmare väg till en solidarisk delegare i banken än till bankluckan, jag kan gå till honom och få betalning för sedeln, eller om jag kan kräfvat honom först sedan luckan är stängd, eller slutligen om jag kan vända mig till honom först efter den två år pågående utredningen af bankens affärer. Dessa äro de tre hufvudmomenten i afseende på tiden för

ansvarighetens utkräfvande, hvilka alla kunna få sina försvarare från olika håll. Då man nu läser banklagen och ser, att den blott innehåller, att delegarne äro solidariskt ansvarige — och det vet hvar och en hvad det betyder — men icke tillika nämner på hvad sätt och vid hvilken tid denna ansvarighet skall utkrävas, så är det obestriddigen en lucka i lagstiftningen; och att genom en lagförklaring skjuta in någon ny och närmare bestämmelse vore väl ett något eget sätt att lagstifta. Den komité, som skall uppgifva förslag, huru det skall tillgå vid en enskild banks konkurs, måste ju i detta förslag intaga sådana bestämmelser, hvarigenom den solidariska ansvarigheten må blifva lefvande. På hvilket sätt det kan ske, kan ingen annan än komiterade sjelfva nu bedöma; men, efter hvad oss i Utskottet blifvit kunnigt, är redan en stomme till ett förslag i detta afseende utarbetad. Sedermera fordras visserligen pröfning af förslaget hos Kongl. Maj:t och vidare proposition till Riksdagen; men då både den ärade talaren och en annan reservant stödjade sig derpå, att någon olikhet i lagtillämpningen icke försports, är det ju icke farligt att dröja, till dess frågan blifvit på ändamålsenlig väg pröfvad. Det är, såsom Utskottet säger, en fråga af rätt grannliga beskaffenhet och icke så lätt löst som genom att endast upprepa, att delegarne äro solidariskt ansvarige; — annat har ingen tänkt sig. Då reservationen i fråga dessutom icke innehåller något egentligt förslag till beslut, sådant som beslut vanligen af Riksdagen fattas, anhåller jag, att Utskottets betänkande måtte godkännas.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad och Herr Talmanen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till Lag-Utskottets förevarande utlåtande och dels bifall till Herr *Lindgrens* dervid fogade reservation; framställes proposition på bifall till utlåtandet och besvarades med ja.

Föredrogos å nyo och biföllos Lag-Utskottets den 9 och 10 Maj bordlagda utlåtanden:

N:o 47, i anledning af väckt motion om ändring af 5 § i förordningen om landsting den 21 Mars 1862;

N:o 48, i anledning af väckt motion om förändrad lydelse af 24 § i förordningen om landsting den 21 Mars 1862;

N:o 49, i anledning af väckt förslag om berättigande att till vederbörande embetsverk med posten insända besvär öfver beslut i kommunala angelägenheter;

N:o 50, i anledning af väckt motion i fråga om upphäfvande af det i kommunallagarne stadgade hinder för vissa embets- och tjenstemän att bekläda en del kommunala förtroendebefattningar; och

N:o 51, i anledning af väckt motion om ändring i gällande föreskrifter rörande förmån för vals förrättande vid kyrkostämma.

Föredrogs å nyo Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 9 och 10 Maj bordlagda utlåtande N:o 19, i fråga om föreslagen ändrad anordning af undervisningstimmarna vid rikets allmänna läroverk.

Ändrad anordning af undervisningstimmarna vid allmänna läroverken.

Grefve Strömfelt: Förevarande fråga, så obetydlig den än vid första påseendet kan synas vara, är likväl af den allvarligaste beskaffenhet, så allvarlig, att det torde vara hvarje representants pligt att efter måttet af sin erfarenhet söka bidraga till dess utredning. Frågan gäller väl egentligen endast en för halftannat år sedan vidtagen förändring i läsordningen för de fem nedre klasserna vid rikets allmänna läroverk, men denna förändring innebär i sig, med hänseende till dess verkningar, våra barns, vår ungdoms förmåga af harmonisk utveckling, och derpå beror väl ändå dess framtid. Derför är frågan af synnerlig vikt. Berörda förändring består deri, att man från valfrihet att hufvudsakligen till förmiddagarna förlägga lektionerna i skolan hänvisats att förlägga dem till en viss del äfven till eftermiddagarna och det så, att endast *en* eftermiddag af veckans arbetsdagar blir fri. Förändringen skedde genom den nya skolstadgan af den 1 November 1878 hufvudsakligen för att förekomma öfveranstängning och särskildt lexläsning efter qvällsmåltiderna. Andra Kammarens Tillfälliga Utskott yttrar härom:

»För lärjungarne i alla klasserna 5—2 gäller således att de börja sin dag klockan 6 eller 7 på morgonen och icke blifva lediga från sin skolgång förrän klockan 5, 6, i flere skolor till och med 7 på eftermiddagen, då ett nytt arbete — lexorna för morgondagen — vänta dem. Blott *en* eftermiddag i veckan hafva de i allmänhet ledig. Det synes Utskottet vara föga tvifvel underkastadt, att en sådan anordning leder till större öfveranstängning än den, som må framkallas genom tre på hvarandra följande undervisningstimmor med 5 à 10 minuters ledighet mellan hvarje timme.» Sedermera yttrar Utskottet:

»Klasserna 5 och 4 läsa enligt nuvarande anordning vanligen sex timmar i veckan efter klockan 4 e. m., och klasserna 3 och 2 fyra timmar. Då gas eller lampor måste tändas redan klockan 4 under 8 veckor af höstterminen och 6 veckor af vårterminen eller i medeltal 14 veckor, läses sålunda i dessa fyra klasser i allmänhet ej mindre än 280 timmar på eftermiddagen vid artificiell belysning.» Detta senare skäl har äfven i sin mån bestämt Andra Kammarens Tillfälliga Utskott att tillstyrka bifall till motionen, emedan den artificiella belysningen otvifvelaktigt inverkar menligt på barnens synförmåga. De sålunda andragna skälen för bifall till motionen äro både viktiga och mycket behjertansvärda, och de hafva vunnit ett det mest ampla erkännande och berättigande i den mängd petitioner, som under år 1879 till Kongl. Maj:t ingifvits från icke mindre än mellan tjuugu och tretio städer i riket. Jag vill icke upptaga Kammarens tid med att läsa upp namnen på dem alla, men dessa städer utgöras af sådana som Stockholm, Göteborg, Norrköping, Hernösand, Malmö, Jönköping, Karlskrona, Trelleborg, Umeå med flere. Således har detta nödrop med afseende på barnens framtida

*Ändrad an-
ordning af un-
dervisnings-
timmarna vid
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

utveckling höjts inom olika delar af landet och gått ända från Umeå till Malmö. Dessa petitioner hafva tillkommit på grund af öfveransträngning, som förorsakats af förändringen i läsordningen, d. v. s. tidsindelningen; och man måste lägga vikt på, att dessa petitioner icke äro underskrifna af lärare — de begära ej att slippa eftermiddagsläsningen — utan af barnens föräldrar och målsmän, och dessa hafva andragit i allmänhet, att ungdomen genom att nödgas uppehålla sig i skolan på eftermiddagarne betages tid att läsa sina lexor under dagens lopp, hvarför de små barnen efter förändringen hänvisats att arbeta på sina lexor ända fram till midnatt. Således har genom förändringen just *åstadkommits*, hvad som dermed åsyftades att *förekomma*, nemligen läsning efter qvällsmåltiderna och öfveransträngning. Första Kammarens Tillfälliga Utskott yttrar såsom skäl för sin afstyrkande hemställan:

»Dessa för få år sedan af Kongl. Maj:t och Riksdagen gillade grunder för inskränkande af förmiddagsläsningen med de lägre klasserna hafva, enligt Utskottets förmenande, icke blifvit af den under tiden vunna erfarenheten försvagade; snarare torde det tystnade talet om öfveransträngning i dessa klasser böra i tillbörlig mån anses hafva gifvit dem ökad kraft.» Detta yttrande ställer sig temligen sällsamt tillsammans med dessa nödrop, som höjts från hela landet och dess skilda delar. Mig synes det, som om barnens målsmän och föräldrar väl ändå torde vara de, på hvilkas erfarenhet man måste fästa hufvudsakligt afseende.

Jag är i tillfälle att för Kammarens ledamöter andraga ett förhållande, som torde kunna tjena till belysning af förevarande fråga. I Norrköping väcktes redan på 1860-talet af föräldrar och målsmän förslag, om icke, då man hade valfrihet att indela läsningen i skolan, huru man behagade, det kunde vara skäl att försöka en ändring. Detta försök verkställdes af läroverket 1866. Man gjorde då den förändring i läsordningen, att lektionerna på förmiddagarne inskränktes, och en del lektioner förlades till eftermiddagarne. Men det dröjde icke länge, förrän protest mot den nya ordningen inkom från föräldrar och målsmän med begäran att man måtte återgå till den förra ordningen, emedan barnen eljest nödgades använda för lång tid af natten till läsning. Detta beviljades dock icke, utan hela den terminen lästes äfven på eftermiddagarne; men opinionen hade emellertid blifvit så stark, att man för den nästa terminen och de följande återgick till den förra tidsindelningen. År 1873 försöktes vid samma läroverk att förändra tidsindelningen för de högre klasserna, men äfven der blef resultatet detsamma, och man måste återgå till den förra.

I Första Kammarens Utskotts motiv för afslag å motionen säges bland annat, att dessa petitioner blifvit till Kongl. Maj:t inlemnade och der pröfvade. Jag har i Ecklesiastikdepartementet tagit reda på förhållandet och inhemtat, att de pröfvats med den utgång, att ansökningarne från Stockholm, Göteborg och Falköping bifallits, hvaremot ansökningarna från de öfriga städerna dels afslagits, dels lemnats utan afseende. Hvad Göteborg beträffar, gälde frågan något helt annat, så att det beslutet icke har inflytande på förevarande

ämne. Hvad Stockholm angår, heter det »med afseende på särskilda förhållanden, som i hufvudstaden ega rum», men hvilka dessa förhållanden äro, derom lemnas man i okunnighet. Jag förmodar dock, att de förhållandena ej äro några andra än de, som förekomma i andra städer, nemligen att tidsindelningen befunnits vara olämplig och sämre än den, som förut egde rum. Afstånden till skolorna kan man icke precis säga vara större här än i många andra städer; Norrköping t. ex. har mycket stora afstånd. Läroverken ligga numera ofta utanför städerna. I Helsingborg måste skolynglingarne bestiga en ansenlig höjd för att komma till läroverket, så att de der ansträngas icke mindre, om än afståndet ej är så stort. Utskottet säger vidare, att det icke är säkert att genom bifall till motionen det dermed äsyftade målet skulle vinnas. Jag ber att deremot få åberopa uttalandena från alla dessa städer, som ingifvit förenämnda petitioner. De visa, att *erfarenheten redan är vunnen*, och lägger man härtill försöken i Norrköping, så har man ju verkligen kommit till visshet derom, att den förra tidsindelningen var lämpligare än den nuvarande, och att således målet verkligen vinnas.

Ändrad anordning af undervisningstimmarna vid allmänna läroverken.
(Forts.)

Jag ber att få fästa Kammarens uppmärksamhet på det ansvar, som kommer att hvila på Kammaren för det beslut den går att fatta. Andra Kammaren har för sin del beslutit en underdånig hemställan om en förändring; regeringen har lemnat alla dessa förut nämnda petitioner, med undantag af två, utan afseende. Bifaller Första Kammaren nu Utskottets afstyrkande hemställan, så gifver Första Kammaren utan all fråga regeringen ett det mest berättigade stöd att fortsätta med den tidsindelning, hvilken bestämdes genom läroverksstadgan af den 1 November 1878. Om nu, såsom dessa petitioner angifva, barnen verkligen lida af denna förändrade tidsindelning, så kommer man i sjelfva verket icke till något säkert resultat, förr än barnen kommit ut i lifvet. Är då deras harmoniska utveckling störd, hafva de fått genom en olämplig skolordning något lidande, som icke någon läarkonst i verlden kan bota, då ligger i Första Kammarens beslut ett sådant ansvar, att jag får bekänna, att jag saknar mod att deri deltaga. Derfor anhåller jag om afslag å Utskottets afstyrkande hemställan och bifall till det beslut, Andra Kammaren fattat.

Herr Törneblad: Då denna fråga nu kommit på tal inom Kammaren, anser jag det vara en skyldighet att något bidraga till dess närmare belysning, efter som ärendet i sjelfva verket är af så pass stor vikt, att det icke torde vara skäl att låta betänkandet passera utan en någorlunda uttömmande diskussion af detsamma. Jag ber därför att få yttra några ord och till en början i korthet beröra frågans utveckling under den senare tiden. Förmiddagsläsning vid skolorna började egentligen få någon större utsträckning under 1860-talet och uppbars då i allmänhet af lärarnes åsigt om det fördelaktiga i en sådan anordning. Ännu i slutet af 1860-talet voro dock meningarna i detta afseende så delade, att det vid ett då hållet rektorsmöte visade sig, att ungefär hälften af de närvarande voro för och hälften mot. Sedermera kom Kongl. Maj:ts proposition till

Ändrad anordning af undervisningstimmarna vid allmänna läroverken.
(Forts.)

1873 års Riksdag, i hvilken Departementschefen med stöd af 1870—1872 års komités uttalande i ämnet föreslog, att förmiddagsläsningen skulle inskränkas i ändamål att, såsom i betänkandet finnes närmare utveckladt, dermed minska öfveransträngningen i skolorna, särskildt för de lägre klasserna. 1870 års komité hade föreslagit, att läsningen skulle kunna fördelas på förmiddagar och eftermiddagar eller, om så oundgängligen befunns nödigt, förläggas uteslutande på förmiddagarna. Detta förändrades nu i Kongl. Maj:ts proposition sålunda, att såsom grund för hithörande föreskrifter i blifvande skolstadga föreslogs, att för de högre klasserna förmiddagsläsning kunde ega rum, men för de lägre både för- och eftermiddagsläsning. Dessa grunder gillades då af Riksdagen utan någon anmärkning och utan att vid diskussionen något annat yttrande afgafs än ett mycket kort af mig, deri jag fäste uppmärksamheten på det olämpliga i den sålunda stadgade olikheten mellan de högre och lägre klasserna, utan att dock göra något yrkande. Sedan dess har dock förmiddagsläsning i allmänhet blifvit införd vid det ena läroverket efter det andra, och jag kan härvid åberopa erfarenheten från det läroverk, jag tillhör, nemligen Kalmar, der efter åtskillig diskussion slutligen beslöts att år 1877 på försök införa förmiddagsläsning, hvarmed sedermera fortfarits i två år, till dess den nya stadgan af år 1878 började tillämpas. Då jag för min del varit emot förmiddagsläsning, vill jag sanningsenligt erkänna, att någon synnerlig olägenhet icke försports deraf under dessa två år. Men det är svårt att vinna någon bestämmd erfarenhet i denna sak, då lärarne i allmänhet äro afgjort för densamma. Efter 1878 års nya skolstadga, som nödvändiggjorde eftermiddagsläsning, sökte man på åtskilliga ställen ordna timmarne på annat sätt, ja, man sökte att kringgå lagens bud, och det har väl skett på ett eller annat ställe, på andra deremot icke. Men redan tidigt inkommo från åtskilliga städer och läroverk petitioner om förändring i de nyss utfärdade föreskrifterna. Dessa petitioner hafva dock i allmänhet af Kongl. Maj:t afslagits och endast några få vunnit bifall. så vidt jag vet, hufvudsakligen med afseende på det stora afstånd från hemmen till skolhuset, hvilket särskildt i Stockholm omöjliggör eftermiddagsläsning. Beträffande frågan i dess helhet, så är det alldeles klart, att, om man kunde ställa så till, att eftermiddagarna voro fullt lediga för lärjungarne, så att de icke behöfde gå till skolan mera än två gånger på förmiddagen och kunde disponera eftermiddagarna till lexläsning, lekar och dylikt, förmiddagsläsningen i allmänhet, trots en olägenhet som jag strax skall nämna, vore att anse såsom förmånligare. Men nu kan detta icke gå för sig i de högre klasserna af skäl, som äro lätt insedda. I sjette klassen bestiger sig undervisningen till 32 timmar i veckan, och dessa timmar kunna svårligen, åtminstone för dem, som icke hafva sin middagsmåltid alltför sent, förläggas uteslutande på förmiddagen, utan två timmar komma nödvändigtvis på eftermiddagarna, och dertill har man dessutom att lägga hvad som behöfves för faktningsöfningar, sång och möjligen åtskilliga andra frivilliga öfningar. Detta gör, att, om man, såsom i Kalmar och på några andra ställen, söker så vidt möjligt förlägga lektionerna till förmid-

dagarne, måste dock ynglingarne åtminstone några eftermiddagar i veckan gå till skolan och således under dagens lopp tre gånger till och tre gånger ifrån skolan. Hvad de lägre klasserna beträffar, är det lättare att här införa förmiddagsläsning, emedan timantalet der är mindre, på sin höjd 30 timmar i veckan, öfningstimmarna oberoende. Men der möter en annan svårighet, som af Departementschefen i 1873 års proposition framhölls med mycken styrka och som mig synes fullkomligt riktigt, nemligen att det för lärjungarne i de lägre klasserna är svårt att sammanhålla i minnet flere lexor på en gång till den följande dagens förmiddag. Det synes mig, om jag nu får vidröra denna fråga, temligen gifvet, att, om öfversträngning verkligen framkallas vid läroverken, är det i de lägre klasserna, som den grundlägges, icke såsom skulle för mycken tid användas till arbete, men sålunda att möjligen arbetet är både i ett och annat afseende för mycket koncentreradt. Det torde nemligen icke kunna förnekas, att det för barn i yngre år, då själskraften ännu är temligen outvecklad, måste vara rätt kinkigt att hålla tillsammans flere olika ämnen, så att de kunna nästa dag svara för dem, utan att hafva haft tid att repetera dem. Emot denna olägenhet står emellertid en annan, som af den siste talaren framhölls, nemligen frågan om belysningen. Det är gifvet att det alltid kommer att under något mindre tid läsas vid ljus i skolorna, om man inför förmiddagsläsning, än om man bibehåller läsning om eftermiddagarna. Visserligen kan man icke undvara helt och hållet läsning vid ljus — det händer här i Stockholm och äfven på andra ställen att man under den mörkare årstiden måste tända ljus mellan kl. 2 och 3 e. m. — men något minskas den, och jag kan icke neka att det är en fördel. Väger man sålunda fördelar och olägenheter mot hvarandra, kan man vara ganska tveksam om hvilketdera skall vara bättre och hvilket sämre. Att lärarne i allmänhet anse förmiddagsläsningen hafva gifvet företräde, har jag nämnt; att målsmännen göra det, har nämnts af en föregående talare, och jag tror att de fleste så tänka. Jag undrar dock om icke deras skäl till en viss grad härröra från den svårighet, som kan uppkomma i fråga om matordningens ändamålsenliga inrättande, ett skäl, som skolan naturligtvis kan i viss mån afse, men ej helt och hållet rätta sig efter — mängdens tycken äro ju dervid så olika. Då frågan föreligger till afgörande, synes det mig som om en skrifvelse nog kunde ur sakens egen synpunkt vara till en viss grad berättigad, emedan den alltid gifver Kongl. Maj:t anledning att taga frågan i ytterligare öfvervägande och det derigenom torde blifva lättare att ordna förhållandena utan dispens, en utväg, som alltid är svår och obehaglig att anlita. Men då man å andra sidan kommer i håg, att denna läsordning blifvit införd efter godkännande af 1873 års Riksdag och endast varit i tillämpning icke fullt ett år, så hyser jag en viss betänklighet från Riksdagens egen synpunkt, för så vidt Riksdagens åsigt i skolfrågor kan anses hafva någon vikt och betydelse, att föreslå någon ändring i dessa förhållanden, hvarför jag icke för närvarande vill göra något yrkande, utan inskränker mig till att

Ändrad anordning af undervisningstimmarna vid allmänna läroverken.
(Forts.)

*Andrad an-
ordning af un-
dervisnings-
timmarna vid
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

hafva lemnat dessa upplysningar och meddelanden, för så vidt Kam-
maren kan finna dem i någon mån värda att beakta.

Herr Wennerberg: Det är icke allenast på grund deraf, att jag deltagit i det slut, till hvilket Första Kammarens andra Tillfälliga Utskott kommit, som jag nu begärt ordet och vill söka försvara Utskottet, utan det är fastmera därför, att jag ännu i dag icke kan annat än fullkomligt gilla de åsichter, Ecklesiastikministern år 1873 i afseende på förmiddagsläsningen uttalade och till hvilka han var nog lycklig att erhålla icke allenast Kongl. Maj:ts utan äfven båda Kamrarnes bifall.

Den, som sätter sig tillbaka i tiden 10 till 12 år och tager reda på den stämning, som i afseende å undervisningen då i allmänhet rådde och gjorde sig gällande i landet, skall finna, att icke någon fråga vid denna tid var så mycket framhafd, så mycket diskuterad och så länge väckte uppmärksamhet, som frågan om öfveransträngning i våra allmänna läroverk. Det var därför onekligen då varande Ecklesiastikministers skyldighet att från alla håll söka inhemta så noggranna uppgifter i afseende härå, som för honom var möjligt och rådfråga alla sakkunnige, icke blott lärare utan äfven läkare, och det var på grund af dessas yttranden, samlade från ganska många håll, som den omtalade 9:de punkten i bilagan till Kongl. Maj:ts proposition angående ändringar i läroverksstadgan framkom.

Man har inom Utskottet kunnat fatta sig temligen kort, emedan dels i motionen och dels i utlåtandet från Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 saken blifvit skäligen utförligt behandlad. Dock har Första Kammarens Utskott, likasom Utskottet i Andra Kammaren ansett nödvändigt framlägga de skäl, som i 1873 års Kongl. proposition för förmiddagsläsningens inskränkande anfördes. Märkligt nog har hvarken motionären eller Andra Kammarens Tillfälliga Utskott med någon styrka eller ens i något afseende mäktat försvaga hvad i den Kongl. propositionen derom är sagdt. Tvärtom heter det — hvad jag skall be att få upprepa — i Andra Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande, att man år 1873 var af den åsigt *»att tre timmars omedelbart på hvarandra följande läsning måste öfveranstränga de yngre lärjungarne, äfven om dessa timmar voro skilda genom en 5 å 10 minuters lång fristund»,* och *»att Utskottet icke vill afgjort bestrida riktigheten af denna åsigt, ehuru Utskottet icke kan anse densamma vara bevisad».* Derpå anför Utskottet ett särskildt fall, hvarefter Utskottet vidare säger, att *»äfven om det må anses obestriddigt, att ansträngningen i och för sig alltid må blifva större genom att läsa tre timmar å rad än två timmar, vågade dock Utskottet anse, att denna vinst af inskränkt förmiddagsläsning mer än motväges deraf, att lärjungen i sådant fall måste hållas kvar i skolan till sent på qvällen samt sällan får någon eftermiddag fri.»* Om detta kunde jag säga detsamma som är sagdt af Andra Kammarens Utskott mot den nämnda punkten 9, att det innehåller ett påstående, som icke är bevisadt. Emellertid vill jag tillsvidare lemna detta och främst framhålla det faktum, som icke jag funnit bestridt, men som den förste ärade talaren

ville söka att försvaga — och jag skall också söka innan jag slutar mitt anförande försvaga *hans* påstående — det faktum nemligen, att man på de senare åren icke hört talas om öfveransträngning i skolans fem lägre klasser; och det är *derom* frågan nu gäller, ty redan år 1873 sades, att hvad som gälde såsom skäl för inskränkande af förmiddagsläsningen i de lägre klasserna, icke gälde för de mognare ynglingarne. Lätom oss tänka öfver ett vanligt fall. Vi hafva en gosse i någon af de 3 lägsta klasserna, eller i fjerde och femte klassen, ty, sedan timantalet ökats i dessa klasser, blir förhållandet detsamma der. Man begär nu att denne yngling skall läsa i skolan endast på förmiddagarna, och följaktligen måste man fördela förmiddagen i två timmars läsning, lika långt uppehåll och så tre timmars läsning, eller tvärtom i tre timmars läsning, enahanda uppehåll och derpå två timmars läsning, eller ock två timmars läsning, uppehåll, åter två timmars läsning, uppehåll och slutligen en timmes läsning. Men sistnämnda fördelning är ej enlig med gällande skolstadga och skulle dessutom äfven i annat än pedagogiskt afseende medföra svårigheter. Man har, så mycket som möjligt, sökt förlägga två och två timmars läsning i samma ämne tillsammans, hvarigenom lexorna väl blifva större men äfven färre, men hvar och en, som icke är skollärare, kan af hvar och en sådan erhålla upplysning om, huru svårt det dock är att få en dylik läseordning inpassad öfverallt der man vill hafva den. Man måste således då och då hafva fem och ganska ofta tre eller fyra olika ämnen om dagen. Ynglingen måste då lära alla lexorna på qvällen, ty fristunden på förmiddagen med afdrag för frukostätningen är icke så lång, att han på den har något tillräckligt tillfälle till öfverläsning af 2 eller 3 lexor. Hvad blir följden? Den ännu spåde ynglingen måste läsa 3 till 5 lexor på qvällen. Snart finner man att sammanhållningen af dessa dagen derpå i skolan är ganska ringa och att den ena lexan blandas ihop med den andra. Det är nemligen icke omdömet, som vid den åldern är öfvervägande hos människan; det är minnet; men detta, som icke tillräckligt stödes af omdömet, sätter lätt sitt innehåll origtigt, förande än hit än dit hvad som borde vara på annat ställe. Derom behöfver jag likväl icke göra några reflexioner såsom hemtade från egen åsigt, ty det är ett erkänt psykologiskt faktum att så förhåller sig. Följden häraf blir, att den svage eller mindre begåfvade ynglingen — och jag anser det vara de svage eller sjuke ynglingarne, som framför de andra hafva rätt att fordra en barmhertig skollagstiftning — icke kan följa med. Att *en och annan* kan hålla sina lexor i tillbörlig ordning, derom är icke nu fråga. Men det finnes många andra, som hafva svårt därför, hvilka sedermera kunna tjena staten och samhället lika väl, och man måste hafva afseende på dem, desto hellre, som de utgöra flertalet. En annan följd af denna läseordning blir, att mången yngling, som på qvällen ordentligt läst sina lexor, af målsman eller privatlärare som kommit under fund med att det ändock ej går bra i skolan, får tillsägelse att stiga tidigare upp om morgnarne och då repetera sina lexor. Han gör det, kommer trött till skolan, anstränges hela förmiddagen derefter, men ändock blir det icke samma resultat, som när han läste öfver lexorna till mor-

*Änträd an-
ordning af un-
dervisnings-
timmarna vid
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Andrad an-
ordning af un-
dervisnings-
timmarna vid
allmänna
läroverken.
(Forts.)

gonen på qvällen och dagen derpå, mellan hvarje skolgång inlärde sitt pensum för följande timmar och så ginge steg för steg till dess han i öfre klasserna icke längre behöfde detta stöd. Och der gör skolstadgan intet hinder för att förlägga hela läsningen i skolan till förmiddagen.

Man säger, att mycket skulle vara hulpet med den ifrågasatta ändringen: man skulle få hafva sitt barn hemma i familjen, det skulle läsa på förmiddagen och sedan få vara hemma. Men det är icke så, om man vill lyda skolstadgan; ty, huru man än vill ställa till, så kan man icke hafva mer än fem timmars läsning i skolan på förmiddagen. Detta gör multiplicerad med sex 30 timmar, som är det för de lägre klasserna bestämda timantalet, men hvilket redan i femte klassen går ännu högre upp på realsidan. Då återstå gymnastik, musik och teckning, för hvilka tid *icke* finnes på förmiddagen; vidare de särskilda öfningar, som i öfrigt kunna komma i fråga, för hvilket allt ynglingen nödgas att således begifva sig ut på eftermiddagen. Han skall alltså i allt fall gå till skolan; eller också, såsom den föregående talaren påpekade, söker man att icke vara laglydig för att få behålla gossen i hemmet; »han är för svag», säger man, »för att gymnastisera» eller »han har icke fallenhet för musik eller för teckning». Enligt den erfarenhet jag har, är sådant ofta icke sant; det är i många fall klemighet, som talar så, och jag vågar påstå, att skälet, hvarför läsordningen icke befinnes sådan, att målsmännen blifva belåtna, snarare ligger deri, att man anser det vara skadligt för gossen att gå upp i tid till skolan eller att äta sin frukost och sin middag vid den tid, våra fäder gjorde det. Det finnes knappt ett litet stadssamhälle i Sverige, som nu icke anser den rätta middagstiden vara klockan 3; vår allmoge vet dock ännu, hvar den naturenligen infaller, och i min ungdom visste skolan det ock, och åt klockan $\frac{1}{2}$ 1 eller 1.

Hvad som är sant och som jag för min del fäster mycket afseende vid är hvad som innehålles i den sista punkten bland motionärens motiv, nemligen, »att hemlifvet i familjen lider stort afbräck och att hushållsordningen i hemmet rubbas i de talrika fall, der flere ynglingar på olika stadier i skolan tillhöra samma hem». Detta vill jag gå in på och det är ledsamt, att det så förhåller sig; men skälet är *icke* att söka på den pedagogiska grunden. Vill man rätta sig efter ett bättre sätt i afseende å denna hushållsordning och detta hemlif, så kan jag icke finna, att vi nu skulle råka ut för större olägenheter, än som gjorde sig gällande hela den långa tiden af vår och våra fäders ungdom då eftermiddagsläsning var allmän. Nu torde det emellertid vara svårt i detta fall, likasom i många andra, att återgå till forna tiders enkla seder och man får väl fasta tillbörligt afseende vid de starka ljud, som i de många petitionerna kalla åt ett annat håll. Jag vill då för Kammaren nämna, att så antagligen skett, enär Kongl. Maj:t sett alla dessa petitioner; men af hela den stora mängden hafva endast två eller tre befunnits innehålla tillräckliga skäl för att Kongl. Maj:t skulle begagna sig af den honom i skolstadgan lemnade rätt att medgifva undantag från regeln, der så synes skäligt.

Eftersom den förste talaren tog sig den friheten att varna Första Kammaren, så skall jag nu taga mig samma frihet. Han sade, att, om Första Kammaren afslår förslaget, så ligger på Kammaren ett ansvar, som torde blifva svårt att bära. Jag säger för min del, att, om Första Kammaren bifaller förslaget, och om detta bifall till motionärens önskan kommer att verka derhän, att Kongl. Maj:t icke fäster afseende vid de åsigter, som 1873 års Riksdag uttalade och som Kongl. Maj:t sjelf förut gillat, så torde på denna Kammare komma att hvila ett ansvar för en återvändande öfveranstängning, som nu icke finnes uti de lägre klasserna och ej heller bör finnas annorlunda, än som en följd af en eller annan lärares felaktiga undervisningsätt.

Till slut ett par ord: till det Tillfälliga Utskottet N:o 2 har remitterats ett ganska stort och omfattande reformförslag i skolväsendet från Andra Kammaren. Två motionärer hafva framställt ett sådant och Andra Kammarens Tillfälliga Utskott N:o 1 har med synnerlig noggrannhet behandlat detsamma. Detta betänkande lär svårigen kunna af Första Kammarens motsvarande Utskott med lika noggrannhet prövas under de få dagar, som återstå; och om äfven så kunde ske, lär väl Kammaren ändock icke vilja fördröja Riksdagens avslutande för att inhemta, hvad Utskottet har att säga, och i frågan sedan fatta beslut. Men sedan Andra Kammaren behandlat detta betänkande och derå fäst afseende, så är det mer än troligt, att detta viktiga reformförslag under en eller annan gestalt kommer att åter uppträda vid nästkommande riksdag. Då nu der ifrågasätas så viktiga och genomgripande förändringar, att den här ifrågasvarande måste i jämförelse med dem anses som en obetydlighet, så hemställer jag, huruvida det kan vara skäl att nu bryta loss denna lilla särskilda bit af det hela och derom till Kongl. Maj:t aflåta en skrifvelse, som måhända på grund af Kammarens beslut vid nästa riksdag kan blifva aldeles obehöflig.

För min del kan jag icke tillstyrka Kammaren att i detta ärende, i hvilket nyligen stadgats af Kongl. Maj:t, aflåta någon skrifvelse och anhåller därför om bifall till Utskottets betänkande.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen yttrat, att under densamma hade yrkats dels bifall till föorevarande Utlåtande dels afslag derå och antagande af Andra Kammarens i ämnet fattade beslut, framställdes propositioner på dessa yrkanden och besvarades, den första med många ja, blandade med nej, och den senare med många nej, blandade med ja; hvaruppå och efter det proposition på bifall till Utlåtandet ånyo blifvit gjord samt med många ja, blandade med nej, besvarad, Herr Talmannen förklarade sig nu hafva funnit ja öfvervägande.

Grefve *Strömfelt* begärde votering.

Uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Ändrad anordning af undervisningstimmarna vid allmänna läroverken.

Den, som bifaller Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår Kammaren utlåtandet och antager Andra Kammarens i ämnet fattade beslut.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 55,

Nej — 26.

Anmälades och bordlades Stats-Utskottets utlåtanden och memorial:

N:o 58, i anledning af väckt motion om utredning rörande statsbristen;

N:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af kronans andel i den till häradsskrifvarebostället Alby N:o 1 och frälsehemmanet Alby N:o 2 gemensamt hörande qvarnlägenhet;

N:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord för folkskolans behof från regementschefsbostället Bredevik i Jönköpings län;

N:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Visby stad af den inom staden belägna så kallade landträneritomten;

N:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord från Rådmanö kungsgård i Stockholms län samt indragna militieboställena Ödhult N:is 1 och 2 samt Grönkulla i Kalmar län;

N:o 63, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande anslag till fullbordande af jernvägsanläggningen emellan Halmstad och Nässjö;

N:o 64, i fråga om godtgörande af arbete med den s. k. jernväghypoteksfondens förvaltning;

N:o 67, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om bevillningsärendet rörande Leufsta fideikommiss;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 22, angående en ännu oafgjord fråga rörande stämpelpappersafgiften;

Lag-Utskottets utlåtande N:o 54, i anledning af framställda förslag i fråga om den kommunala rösträtten;

samma Utskotts utlåtande N:o 55, i anledning af väckt motion om ändring i 59 § af förordningen om kommunalstyrelse på landet m. m.;

samt Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtande N:o 20, angående väckt fråga om befrielse för fartyg öfver tjugu till och med fyratio tons från skyldighet att taga lots.

Justerades fyra protokollsutdrag för detta sammanträde; hvar-
efter Kammarerna åtskildes kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 12 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 middagen.

Justerades protokollet för den 4 Maj.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 46, angående ifrågasatt beviljande af anstånd med förskrifna ränte- och kapitalafbetalningar å de Vessman—Barkens jernvägsaktiebolag beviljade statslån; och

N:o 47, angående beviljad låneunderstöd för reglering af afbrända delar utaf Hudiksvalls stad.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 48, angående väckt förslag om förändrad lydelse af § 48 mom. 1 i Kongl. förordningen om fattigvården;

N:o 49, angående post- och telegrafverkens förening;

dels ock till paragrafer i Riksdagsbeslutet:

N:o 14, angående preglande af guldmynt å fem kronor;

N:o 15, angående statspension åt f. d. Statsministern Friherre Louis De Geer;

N:o 16, angående décharge för fullmäktige i Riksbanken;

N:o 17, angående bankovinsten;

N:o 18, angående anvisande af nationalbelöningar åt deltagarne i den med ångaren Vega fullbordade kringseglingen af Asien;

N:o 19, angående gäldande af sådan ersättning, som omförmåles i 13 kapitlet Skiftesstadgan;

N:o 20, angående utsträckning af tiden för straffarbets fullgörande i enrum samt om utbyte, i visst fall, af nämnda straffart mot annan sådan.

Upplästes och godkändes Banko-Utskottets förslag dels till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 50 med reglemente för Riksbankens styrelse och förvaltning, dels ock till Riksdagens skrifvelse N:o 51 till Fullmäktige i Riksbanken med öfverlemnande af bankoreglementet.

Föredrogs Stats-Utskottets den 11 Maj bordlagda utlåtande N:o 58 i anledning af väckt motion om utredning rörande statsbristen.

Utredning rörande statsbristen.

Herr Ekman, Carl: Afsigten med dessa tabeller, som finnas bifogade detta Stats-Utskottets betänkande, har naturligtvis varit att lemna ett bidrag till utredningen af frågan om Statskontorets behof af de kassaförstärkningar, som af Riksgäldskontoret blifvit lemnade. I sådant afseende skulle den tabell, som finnes detta utlåtande bifogad under Litt. C., egentligen ådagalägga, huruledes Statskontorets rörelse är af den beskaffenhet, att de för bestridande af de årliga utgifterna beräknade statsinkomsterna icke inflyta under det år, för hvilket de blifvit beräknade, utan att räkskaperna i Statskontoret ådagalägga att vid samma års slut finnes en högst betydlig och till många millioner uppgående behållning. Sålunda finner man t. ex., att då för år 1871 blifvit beräknad för Statskontoret en inkomst af 58,374,868 kronor 37 öre, så hafva likväl under året 1871 icke influtit mer än 33,582,978 kronor 68 öre, och Statskontorets behållning har vid årets slut varit 24,791,889 kronor 69 öre. Denna tabell har Stats-Utskottet kallat för statsverkets kassaräkning. Man har emellertid fästat min uppmärksamhet derpå, att denna benämning af kassaräkning för statsverket möjligen skulle gifva anledning till en oriktig uppfattning. Hvar och en af Kammarens ledamöter inser nog alltför väl, att den kassaräkning, som i Statskontoret blifvit förd öfver inkomster och utgifter, icke kan, då samma belopp å nyo kommer in och skall bokföras och sedan skall gå ut igen och då å nyo bokföras, stanna vid så liten summa som för år 1871 på 58,374,868 kronor 37 öre, utan att kassaräkningen går upp till mångdubbelt detta belopp.

Likaså har min uppmärksamhet blifvit fästad derpå, att möjligen en oriktig uppfattning skulle kunna dragas deraf, att i denna kassaräkning är upptaget såsom en tillgång för det följande året allt hvad som enligt Statskontorets bokslut för det föregående året utgjort Statskontorets behållning. En stor del af dessa Statskontorets behållningar inflyta naturligtvis icke under det påföljande året. Jag vill dervid endast erinra Kammaren derom, att Statskontoret lemnat Postverket förskott på belopp af öfver en million, och att dessa hafva stått ute flera år, dessa lånebelopp ligga emellertid i de belopp, som äro beräknade såsom behållning.

Jag har trott, att, vid förhandlingen af detta betänkande, det vore angeläget att till protokollet meddela dessa upplysningar, på

Utredning rörande statsbristen.
(Forts.)

det att icke någon oriktig uppfattning om meningen med de siffror, som här finnas, må kunna uppstå.

Jag tror i allt fall, att den utredning, som genom dessa tabeller är åstadkommen, bör för det åsyftade ändamålet vara fullkomligt tillräcklig, ty den ådagalägger rättigheten af den uppgift, som fans i Kongl. Maj:ts proposition vid föregående riksdag, att en stor del af statsverkets inkomster icke inflyter under det år, för hvilket de varit beräknade. De inkomster, som icke inflyta, och som bestå i skattebidrag, som skola ingå till statsverket, utgöra en del af den behållning, som enligt nyssnämnda tabell finnes från ett föregående år upptagen till det påföljande. Det visar sig, att dessa behållningar i Statskontorets räkenskaper kunna variera från 24,791,889 kronor 69 öre, som de utgjorde 1872, till 46,282,162 kronor 13 öre, som de utgjorde år 1877. Denna stora skilnad ådagalägger tillräckligt, hvilka stora fluktuationer, som finnas i Statskontorets rörelse, och den ådagalägger således äfven behofvet af, att Statskontoret måtte blifva försedt med ett större förlagskapital, en stor grundfond, för att icke vid hvarje tillfälle, då statens inkomster inflyta till väsentligt mindre belopp, än som varit påräknadt, eller då förut varande behållning icke lemnar tillräcklig tillgång till rörelsens bedrivande, Statskontoret må behöfva göra requisition å medel till kassaförstärkning från Riksgäldskontoret.

Friherre Klinckowström: Jag kan icke annat än vara Stats-Utskottet på det högsta tacksam för de redogörelser, i tabellarisk form uppställda, som åtfölja det ifrågavarande betänkandet. I likhet med den siste ärade talaren tror jag, att dessa redogörelser och dessa klart sammanställda uppgifter äro af stor vigt, men jag tror, att de äro af långt större vigt, än han gifvit desamma; och jag tror, att de komma att blifva ganska dyrbara material för blifvande Riksdagar att, på grund deraf, måhända söka minska de så kallade obegränsade förslagsanslagen, hvilka till en stor del hafva åstadkommit det betydliga öfverskridande af riksstaten, som vi se just af dessa tabeller. Jag tror ock, att under förhållanden sådana som de närvarande, då vi hafva årliga riksdagar, man icke skall behöfva så obegränsade förslagsanslag till det betydliga antal, som nu finnes i rikets stat upptaget; och, om tid och helsa och krafter tillåta mig, hoppas jag att vid den blifvande riksdagen i motionsväg få framställa mina åsigtter i detta ämne.

Öfverläggningen förklarades slutad och utlåtandet bifölls.

Föredrogos Stats-Utskottets nedannämnda, den 11 Maj bordlagda utlåtanden och memorial:

N:o 59, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af kronans andel i den till häradskrifvarebostället

Alby N:o 1 och frälsehemmanet Alby N:o 2 gemensamt hörande qvarnlägenhet.

Bifölls.

N:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord för folkskolans behof från regementschefsbostället Bredevik i Jönköpings län.

Bifölls.

N:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Wisby stad af den inom staden belägna så kallade landtränteritomten.

Bifölls.

N:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord från Rådmansö kungsgård i Stockholms län samt indragna militieboställena Ödhult N:is 1 och 2 samt Grönkulla i Kalmar län.

Bifölls.

N:o 63, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande anslag till fullbordande af jernvägsanläggningen mellan Halmstad och Nässjö.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

N:o 64, i fråga om godtgörande af arbete med den s. k. jernväghypoteksfondens förvaltning.

Bifölls.

N:o 67, med förslag till voteringsproposition i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om bevillningsärendet rörande Leufsta fideikommiss.

Den föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets den 11 Maj bordlagda betänkande N:o 22, angående en ännu oafgjord fråga rörande stämpelpappersafgiften.

Föredrogs Lag-Utskottets den 11 Maj bordlagda utlåtande N:o 54, i anledning af framställda förslag i fråga om den kommunala rösträtten.

Ändring af gällande bestämmelser rörande den kommunala rösträtten.

Herr Wallenberg: Det lärer väl icke undgå någon, att vi egentligen icke utgöra annat än en kommunalstyrelse i större skala; men om vi icke ega tillräcklig kännedom om förhållandena inom de mindre kommunerna inom landet, bevisar det, att den väckta frågan icke är på det stadium, att Kongl. Maj:t bör dermed besväras. Jag

Ändring af gällande bestämmelser rörande den kommunala rösträtten.
(Forts.)

anser mig icke nu böra yttra mig om ifrågasatt förändring i kommunallagarne är behöflig; men i det hänseendet är jag ense med reservanterne, att jag anser, att Kongl. Maj:t aldrig bör anmodas att uppgöra ett ändringsförslag; utan är ändring ett känt behof, så böra kommunerna genom sina representanter vid Riksdagen bringa frågan till Riksdagens kännedom, och Riksdagen först fatta beslut. På denna grund anhåller jag om afslag å skrifvelseförslaget.

Grefve Mörner, Oscar: Då, sedan afslag blifvit begärdt, ingen yrkat bifall till ifrågavarande förslag, torde jag icke behöfva vara särdeles vidlyftig utan förenar mig med den föregående talaren och yrkar afslag. Det tyckes visserligen vara en synnerligen menlös och oskyldig begäran, som här skulle framställas, men det passar icke att begära en utredning, der någon utredning icke behöfves. Jag yttrade mig i Maj år 1877 ganska vidlyftigt i denna fråga och vill visst icke besvära Kammaren med någon upprepning deraf, utan ber endast att få erinra, att de förändringar, som här i allmänhet blifvit vid riksdagarne påyrkade, gått derpå ut, att man skulle stanna vid 2 à 300 fyrkar såsom det minimum, som skulle fordras för att ega rösträtt, men längre skulle man icke behöfva gå, utan dervid skulle det sedan förblifva. Men om man skall frångå den enda rigtiga principen som är den, att hvar och en har rösträtt i mån han betalar skatt till kommunen, så visa dessa af Utskottet åberopade tabeller, att det icke är mindre än 65,7 % af de enligt samma tabeller röstegande personerna, som hafva mindre än 25 fyrk eller jemt 25 fyrk. Hvad skulle nu dessa personer vinna på en sådan förändring som den föreslagna? Det är icke mindre än 37,9 % som hafva från 1 till 10 fyrk. Skall jag då bryta sönder den princip jag har och frånträda den för att antaga en annan, hvarvid det alltid kommer att bero på tycke och smak, hvar gränsen skall sättas, så är det ju klart, att det blir hela denna massa personer, för hvilka man kommer att fordra lika rösträtt, eller att de få en enligt sjelfstyrelsens princip fullt gällande andel i kommunens beslutanderätt, om icke genast så dock rätt snart. Lag-Utskottet talar så grant om, att kommunal sjelfstyrelse alls icke förefinnes inom åtskilliga kommuner och i andra är den i större eller mindre grad kringskuren, och därför skola vi sätta ned strecket. Ja, då finna vi, att denna sjelfstyrelse kommer att utöfvas så, att i stället för att den nu utöfvas af 10, kommer några flere att blifva vida mera maktegende än nu; men det ojemförligt största antalet får icke mera makt än de redan hafva, och jag tycker, att den kan sägas hafva rätt att vara med, som ändå alltid kan hafva sitt ord med i laget, då kommunens angelägenheter afhandlas. Att en mindre röstberättigad icke får afgöra saken, det kan man ju icke hjälpa, men han får föra sin talan och deltaga i öfverläggningarna och det måtte väl kunna anses motsvara begreppet sjelfstyrelse, ty skall dermed menas att pluraliteten skall råda, då finnes ingen annan utväg än att antaga den *personliga* rösträtten eller den per capita, men dertill vill jag för min del icke bidra med min röst,

ty dertill är vårt folk ännu icke moget, och jag anser till och med att *intet* folk dertill *kan* blifva moget till samhällets båtnad. — Till dess att någon försvarat Utskottets hemställan, hvilket jag förmodar kommer att ske, inskränker jag mig emellertid till att, på grund af hvad jag yttrat, begära afslag å Utskottets förslag.

Ändring af gällande bestämmelser rörande den kommunala rösträtten.
(Forts.)

Friherre Klinckowström: I olikhet med den föregående ärade talaren kan jag icke finna annat än, att den utredning, som Riksdagen här enligt Lag-Utskottets förslag skulle hos Kongl. Maj:t begära rörande den kommunala rösträtten, är af behovvet högt påkallad. Man behöfver blott med den minsta uppmärksamhet genomläsa den visserligen korta men dock sakrika motivering, hvarpå Utskottet har grundat sitt förslag, för att finna, att de olikheter, som förefinnas i afseende på den kommunala rösträttens utöfvande på landet, verkligen äro af den beskaffenhet, att en omarbetning af kommunalagarna är af behovvet påkallad, och den är det äfven i ett annat hänseende, som jag anser vara viktigare än det nu anmärkta, nemligen i det, att jag anser de mindre bemedlade folkklasserna böra hafva ett större inflytande på afgörandet af kommunala angelägenheter, än dem tills dato har blifvit tillerkänt. Jag tror icke, att det längre går an att Riksdagen eller, rättare sagdt, egentligen Första Kammaren motsätter sig hvarje begäran om deltagande i kommunens och äfven hela landets angelägenheter för de folkklasser, som, såsom man plägar säga, stå under strecket. Jag anser det vara nödvändigt att i någon mån inrymma dem en sådan rätt, och jag vill i detta hänseende begagna detta tillfälle, för att till protokollet förklara, att, om jag hade varit närvarande i Kammaren, när under en föregående debatt öfverläggning egde rum om den politiska rösträtten, jag med min röst understödt och gillat det förslag, som vederbörande Utskott — Konstitutions-Utskottet — då afgaf, hufvudsakligen på grund af Herr Hedlunds motion, om att bereda de för närvarande politiskt rättslösa folkklasserna tillfälle att deltaga i landets allmänna angelägenheter, emedan jag anser ett sådant deltagande vara rättvist och billigt.

Hvad det nu ifrågavarande förslaget beträffar, så ber jag, att Kammaren måtte bifalla Lag-Utskottets betänkande i detta fall.

Herr Jöns Pehrsson: Det kan visserligen vara sant, hvad den förste talaren i denna fråga yttrade, nemligen att, när man skrifver till Kongl. Maj:t, så skall man bestämdt säga hvad man önskar, men jag tror för min del att Lag-Utskottet i visst afseende gjort detta, då Utskottet sagt i sin skrifvelse, att den kommunala rösträtten borde så ordnas, att en del personer, som nu sakna tillräckligt inflytande på kommunalangelägenheternas afgörande, måtte erhålla skäligt inflytande derpå. Jag för min del är visserligen icke förtjust i detta förslag, och då man så många gånger förut sett förslag framställas, som innehållit bestämda grunder, hvarefter den kommunala rösträtten skulle ordnas, men dessa icke kunnat vinna bifall, så lär man väl icke heller nu kunna vänta framgång för något förslag i denna fråga, men uppenbart är, att det på mångfaldiga

Ändring af gällande bestämmelser rörande den kommunala rösträtten.
(Forts.)

ställen i landet är mycket illa bestådt med den kommunala rösträtten. I den kommun jag tillhör står det så till, att det der finnes tre personer, som nästan alltid, om de äro närvarande och sinsemellan äro ense, kunna diktera besluten, förutsatt att icke hvarenda röstberättigad är på kommunalstämmen närvarande. Sådant är för öfrigt förhållandet på många andra ställen inom landet, det ser man af de tabeller, som i detta afseende äro upprättade, men hvad man här kan göra i en sådan fråga, det hafva vi tyvärr tillräcklig erfarenhet om. Emellertid yrkar jag bifall till Lag-Utskottets förslag, ehuru jag som sagdt icke är särdeles nöjd dermed, men det är dock en god tanke deri, att man hos Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:ts regering måtte försöka att jemka de missförhållanden, som obestriddigen i detta afseende råda.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad och Herr Talmannen upptagit de derunder gjorda yrkanden å dels bifall till Lag-Utskottets förevarande utlåtande dels afslag derå, framställdes först proposition på bifall till utlåtandet, hvarvid svarades många nej jemte några ja, och sedermera proposition på afslag derå, då svaren utföllo med många ja jemte några nej; och förklarades ja nu hafva varit öfvervägande.

Föredrogs och bifölls Lag-Utskottets den 11 Maj bordlagda utlåtande N:o 55, i anledning af väckt motion om ändring i 59 § af förordningen om kommunalstyrelse på landet, m. m.

Föredrogs och bifölls Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 11 Maj bordlagda utlåtande N:o 20, angående väckt fråga om befrielse för fartyg öfver tjugu till och med fyratio tons från skylldighet att taga lots.

Herr Talmannen yttrade, att sedan de af Stats-Utskottet i dess memorial N:is 63 och 67 föreslagna voteringspropositioner numera blifvit af båda Kamrarne godkända, omröstningar, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, komme att öfver samma voteringspropositioner anställas vid Kamrarnes sammanträden i morgon kl. 12 middagen.

Anmälades och bordlades nedannämnda ärenden:

Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 14, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 13, rörande Herr Westins mo-

tion om införande af ett ständigt Utskott i stället för de nuvarande tillfälliga;

Stats-Utskottets memorial, N:o 65, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

N:o 66, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

N:o 68, angående den under innevarande Riksdag verkställda statsreglering;

N:o 69, angående den nya riksstaten;

N:o 70, angående beviljande af särskild godtgörelse åt de i Lag-Utskottet anstälde tjänstemän;

samt Lag-Utskottets utlåtande N:o 56, i anledning af Kamrarnes beslut beträffande en i Utskottets utlåtande N:o 12, öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund med flera dermed sammanhängande författningar, gjord hemställen.

Justerades åtta protokollsutdrag för detta sammanträde; hvar efter Kammaren åtskildes kl. 1 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Torsdagen den 13 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 12 middagen.

Upplästes och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 52, om ändring i gällande föreskrifter rörande formen för vals förrättande å kyrkostämma;

N:o 53, om ändring af 5 § i förordningen om landsting den 21 Mars 1862; och

N:o 54, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning af jernväg, så ock i fråga om förvaltning af jernväg under konkurs, samt till förordning om förändrad lydelse af 16 § i förordningen den 16 Juni 1875 angående in-teckning i fast egendom.

Anställdes, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande af Stats-Utskottet i dess memorial N:o 63 föreslagna, utaf båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

(1:sta omröstningen:)

Den, som vill, att Herrar Wallbergs och Wigardts förevarande motioner må på det sätt bifallas, att åt Halmstad—Jönköpings jernvägsaktiebolag, till fullbordande af bolagets bana mellan Halmstad och Nässjö, beviljas ett anslag utan återbetalningsskyldighet af femhundratusen kronor, att tillgodonjutas uppå de vilkor, Kongl. Maj:t må finna skäl föreskrifva, och till bolaget utbetalas, sedan hela den ifrågavarande banan blifvit färdig och, enligt Kongl. Maj:ts förordnande, för trafik öppnad, dock ej före år 1883, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, hafva Herrar Wallbergs och Wigardts ifrågavarande motioner ej vunnit Riksdagens bifall.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 65.

Nej — 34

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 255, som upplästes och hvaraf inhemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 51 Ja och 134 Nej samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 116 Ja och 168 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

Anställes, jemlikt 65 § Riksdagsordningen, omröstning öfver följande af Stats-Utskottet i dess memorial N:o 67 föreslagna, utaf båda Kamrarne godkända voteringsproposition:

(2:dra omröstningen:)

Den, som vill, att Riksdagen beslutar, att det fullmäktige i Riksgäldskontoret lemnade uppdrag att, när den förlust blefve känd, som genom fördröjd behandling af bevillningsärendet rörande Leufsta fideikommiss uppkommit, hos dem, som densamma föranledt, därför söka ersättning, må förklaras icke böra till någon vidare fullmäktiges åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har ofvanberörda framställning blifvit af Riksdagen afslagen.

Vid omröstningens slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 94.

Nej — 9.

Protokoll öfver omröstningen uppsattes, justerades samt afsändes till Andra Kammaren; och ankom derifrån efter en kort stunds förlopp ett protokollsutdrag N:o 256, som upplästes och hvaraf in-

hemtades, att omröstningen derstädes utfallit med 146 Ja och 38 Nej samt att båda Kamrarnes sammanräknade röster befunnits utgöra 240 Ja och 47 Nej; hvadan beslut i frågan blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

Föredrogs och lades till handlingarne Konstitutions-Utskottets den 12 Maj bordlagda memorial N:o 14, i anledning af återremiss af Utskottets utlåtande N:o 13 rörande Herr Westins motion om införande af ett ständigt Utskott i stället för de nuvarande tillfälliga.

Föredrogs och biföllos Stats-Utskottets den 12 Maj bordlagda memorial:

N:o 65, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

N:o 66, angående öfverlemnande till Kongl. Maj:t af det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

N:o 68, angående den under innevarande riksdag verkställda statsreglering;

N:o 69, angående den nya riksstaten; och

N:o 70, angående beviljande af särskild godtgörelse åt de i Lag-Utskottet anstälde tjänstemän.

Föredrogs och biföllos Lag-Utskottets den 12 Maj bordlagda memorial N:o 56, i anledning af Kamrarnes beslut beträffande en i Utskottets utlåtande N:o 12, öfver Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund med flere dermed sammanhängande författningar, gjord hemställen.

Anmälades och bordlades nedannämnda ärenden:

Stats-Utskottets memorial N:o 71, med förslag till de återstående stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret;

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 23, med förslag till den af Riksdagen fastställda bevillningssummas utgörande; samt

Riksdagens Kanslideputerades memorial N:o 2, i anledning af framställning om aflåtande af underdånig skrifvelse angående ändring

i Kongl. kungörelsen den 24 Maj 1878 om öfverlåtelse af åbo- och skatterätt till under bruk skatteköpta hemman.

Justerades fyra protokollsutdrag; hvarefter Kammaren åtskildes kl. 1 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Fredagen den 14 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 1 e. m.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 32, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *Fjerde* hufvudtitel;

N:o 34, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *Sjette* hufvudtitel;

N:o 36, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *Åttonde* hufvudtitel; och

N:o 37, angående regleringen af utgifterna under riksstatens *Nionde* hufvudtitel.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 55, angående ändring i 23 och 38 §§ af gällande fiskeristadga;

N:o 56, angående ändring af 1 § i Kongl. förordningen den 20 Mars 1844 om förbud mot lotteriinrättningar; och

N:o 57, angående väckt fråga om befrielse för fartyg öfver tjugo till och med fyratio tons från skyldighet att taga lots;

dels ock till paragrafer i Riksdagsbeslutet:

- N:o 21, angående statsregleringen;
N:o 22, angående statsregleringen;
N:o 23, angående statsregleringen;
N:o 24, angående statsregleringen;
N:o 25, angående statsregleringen; och
N:o 26, angående statsregleringen.
-

Herr Talmannen tillkännagaf, att Kongl. Maj:t genom offentligt anslag bjudit och kallat Riksdagens samtliga ledamöter att i morgon den 15 innevarande månad efter förrättad gudstjenst infinna sig å rikssalen, för att af Kongl. Maj:t i nåder hemförlöfvas.

Föredrogs och bifölls Stats-Utskottets den 13 Maj bordlagda memorial N:o 71, med förslag till de återstående stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för Riksgäldskontoret.

Föredrogs och bifölls Bevillnings-Utskottets den 13 Maj bordlagda Betänkande N:o 23, med förslag till den af Riksdagen fastställda bevillningssummans utgörande.

Föredrogs Riksdagens Kanslideputerades den 13 Maj bordlagda memorial N:o 2, i anledning af framställning om aflåtande af underdånig skrifvelse angående ändring i Kongl. kungörelsen den 24 Maj 1878 om öfverlåtelse af åbo- och skatterätt till under bruk skatteköpta hemman.

Herr Wærn, Carl Fredrik: På det att ej ett helt enkelt läggande till handlingarna af detta memorial måtte kunna tydas, som om Första Kammaren uttryckt en åsigt i en fråga, som helt och hållet rör Andra Kammaren, ty det är dess beslut, som under förmenande, att det skulle vara fullkomligt lika med Första Kammarens, till följd af misskrifning råkat blifva af något olika lydelse, anhåller jag, att Första Kammaren måtte förklara, att Första Kammaren, med vidblifvande af sitt förra beslut, lägger memorialet till handlingarna, på det att, derest Andra Kammaren skulle ändra sitt beslut till fullkomlig likhet med Första Kammarens, en skrifvelse i ämnet må kunna expedieras.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition,

lade Kammaren, med vidblifvande af sitt förut i ämnet fattade beslut, ifrågavarande memorial till handlingarne.

Justerades sex protokollsutdrag för detta sammanträde; hvar-
efter Kammaren åtskildes.

In fidem
O. Brakel.

Fredagen den 14 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 58, angående sättet för utgående af de till statens jernvägar beviljade anslag;

N:o 59, angående upprättadt nytt reglemente för Riksgäldskontoret; och

N:o 66, angående vissa delar af den under innevarande riksdag verkställda statsreglering.

Upplästes och godkändes Bevillnings-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 67, angående tullbevillningar;

N:o 68, angående stämpelpappersafgiften; och

N:o 69, angående allmänna bevillningen.

Upplästes och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 70 i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition med förslag till förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund med flere dermed sammanhängande författningar.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag till paragrafer i Riksdagsbeslutet:

N:o 27, angående aflåtna underdåniga skrivelser i frågor, rörande den allmänna hushållningen;

N:o 28, angående statsregleringen;

N:o 29, angående stämpelpappersafgiften;

N:o 30, angående tullbevillningen;

N:o 31, angående jordegares rätt öfver vattnet på hans grund m. m.

N:o 32, angående inteckning i jernväg m. m.

N:o 33, angående ändring i 16 § i förordningen om kyrkostämman m. m.;

N:o 34, angående ändring af 5 § i förordningen om landsting; och

N:o 35, angående allmänna bevillningen.

Kammaren åtskildes.

In fidem
O. Brakel.

Lördagen den 15 Maj.

Kammaren sammanträdde kl. $\frac{1}{2}$ 11 f. m.

Upplästes och godkändes Stats-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 60, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående försäljning af kronans andel i den till häradsskrifvarebostället Alby N:o 1 och frälshemmanet Alby N:o 2 gemensamt hörande qvarnlägenhet;

N:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord för folkskolans behof från regementschefsbostället Bredevik i Jönköpings län;

N:o 62, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående upplåtelse till Visby stad af den inom staden belägna s. k. Landtränteritomten;

N:o 63, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående afsöndring af jord från Rådmansö kungsgård i Stockholms län samt

indragna militieboställena Ödhult N:is 1 och 2 samt Grönkulla i Kalmar län;

N:o 64, angående beräkningen af statsverkets inkomster; och

N:o 65, med ny riksstat.

Justerades fyra protokollsutdrag för sistlidne dag och ett protokollsutdrag för detta sammanträde.

Herr Talmannen och Kammarens Herrar ledamöter afgingo kl. nära 11 till Storkyrkan, der riksdagspredikan hölls af predikanten O. Hallbäck. Efter gudstjenstens slut begaf sig Kammararen till rikssalen, hvarest, efter det Herr Statsrådet och Chefen för Civildepartementet Hederstjerna uppläst Kongl. Maj:ts nådiga förordnande för Hans Excellens Herr Statsministern Grefve Posse att å Kongl. Maj:ts höga vägnar avsluta Riksdagen samt Herrar Talmännen, hvar för sig, framfört Kamrarnes underdåniga välönskningar och riksdagsbeslutet blifvit af Herr Statsrådet Hederstjerna uppläst, Hans Excellens Herr Statsministern förklarade Riksdagen vara avslutad.

Sedan Herr Talmannen och Kammarens Herrar ledamöter återgått till samlingsrummet och intagit sina platser, uppstod Herr Talmannen och yttrade:

Riksdagens slut har i år inträffat så nära intill pingsten, att derigenom våra led på denna åt inbördes afsked *segnade* stund blifvit glesare än vanligt. Till alla Kammarens ledamöter, både de närvarande och de många frånvarande, ställer jag emellertid min egen hjertliga och tacksamma afskedshelsning. Afven denna gång hemför jag från vår gemensamma arbetstid dyrbara minnen af sådan beskaffenhet, att jag i dem vågar se Konungens mig lemnade förtroende af Eder sjelfve bekräftadt. Mätte lika mycken ynnest och större skicklighet varda dem beskärda, som efter mig här skola föra talmansklubban!

Men viktigare än den enes eller den andres personliga ställning äro fäderneslandets angelägenheter. Huru de af nu tilländagångna riksmöte blifvit vårdade, är en fråga, som det ej tillhör oss att besvara. Jag fruktar, att åtminstone i ett fall samtidens dom redan är sträng och att framtidens kanske blifver det ännu mer. Det är värnpligtslagens förkastande domen gäller, och Första Kammararen träffas således icke af densamma. Ingen betvivlar fosterlandskärleken hos dem, som bidragit till den ogynsamma utgången; men förnyadt uppskof af det första nödvändiga steget till nationalförsvarets upphjelpande är dock ett faktum, som hvarje svensk man har anledning att beklaga. Vi sätta nu vårt hopp till kommande dagars lyckligare fyndighet att lösa eller sönderhugga den uppkomna knuten. Gud skydde oss under tiden och i alla tider från ofärd! Ja, vare Han

med oss så som han varit med våra fäder, samt låte frid och endrägt bo i vårt land!

På samma gång jag uttalar denna slutönskan anhåller jag vördsammt att i Kammararens vänliga hågkomst få vara inneslutnen.

Herr *Mannerskantz* besvarade detta tal i följande ordalag:

Med ålderns rätt träder jag nu i afskedets sista stund fram för att från oss, Första Kammararens samtliga ledamöter, till Eder, Herr Erkebiskop, frambara uttrycken af vår djupt kända tacksamhet för det utmärkta sätt, hvarpå ni ännu en gång har utfört det Eder anförtrodda viktiga ledarekallet ibland oss, och hvarunder ni med klar blick, fast hand och rask handling styrt våra stundom ganska stridiga och invecklade förhandlingar fram till de beslut, som här blifvit fattade. Dessa beslut kunna väl icke alla hafva och hafva visserligen icke heller utfallit till allas belåtenhet — utan mången känner sig säkert ännu en gång sviken i sin länge hysta förväntan att kunna någonting uträtta för hvad han för sitt fosterland ansett mest nyttigt och angeläget vara. Men i förtröstan på, att hvar och en alltid handlat efter sin bästa öfvertygelse, tro vi oss kunna få hoppas, att hvad vi gjort skall lända till vårt lands sanna båtнад, och hvad vi underlåtit icke för detsamma medföra några alltför menliga följder. Mätte detta hopp gå i fullbordan, och rika skördar af mogen, helsosam frukt få växa upp efter det utsäde, som nu under eder tillsyn blifvit verkställt, och säkrare skydd än vi kunnat skapa blifva lemnadt der vi brustit; detta är säkerligen vår gemensamma lifliga önskan, men också på samma gång den bästa lön, som vi åt Eder, Herr Erkebiskop, kunna önska för Eder i år utöfvade trägna verksamhet ibland oss — och mätte ni, när ni nu återvänder till edra vanliga sysselsättningar, edert arbete för uppfyllandet af det höga, ansvarsfulla kall, som inom ett annat icke mindre viktigt område är Eder uppdraget, krönas med framgång, och på samma gång eder lugna husliga lycka och trefnad få blifva ostörda fästade vid edert hem. Efter uttalande af dessa välönskningar försäkra vi Eder om vår vördnadsfulla tillgifvenhet och anhålla att i Eder välvilliga hågkomst alla och en hvar få vara inneslutne.

Kammararens Herrar ledamöter åtskildes kl. $\frac{1}{4}$ 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.